

cahit koytak
cazın ırmakları

İİT

*“Yoksul Howard ölüp gitti;
Ben burada, onun şarkısını
söylemek için kaldım.”*

LEAD BELLY

*“New Orleans Cazı’ndan bu güne tek bir ırmak
akıp duruyor... Akıntı bazen çağlayanlardan
geçebilir, zaman zaman hızlanabilir ama akmaya kesintisiz
devam etmekte ve hep aynı ırmak olarak kalmaktadır. Hiçbir
stil diğerinin yerine geçemez. Ama her stil bir öncekini
–ve öncekilerin hepsini– içinde taşır.”*

JOACHIM E. BERENDT

*“Amerikan insanının Dünya kültürüne kazandırdığı
en özgün, en büyük değer, cazdır.”* diyorlar,

*Amerikan insanını, Dünya kültürünü
ve cazı iyi bilenler, efendimiz.*

*Ben çok şey bilmiyorum, ama şu kadarını
görüyorum ki, siyah insanın, baskılana baskılana,
kömürken elmasa dönüşen dehasının ürünüdür, caz;
sandıklar dolusu, bağırılar dolusu elmas,
soundun göğüne saçılan
ve orada yıldızlar gibi parlayıp duran...*

GÜZELSÖZLERİNCİNİ

İLK VURUŞLAR

I

*“İnsan müzik için yaratılmıştır
ve dünyadaki tüm sesler;
tüm susuşlar insan kulağı için...*

*diye başlasan söze,
söyle, GüzelSözlerinCini,
nasıl bitirirdin, bu fiyakalı sözü?”*

*“Zaten bir çalgıdır; diye
tamamlardım, Efendimiz,
bir çalgıdır; derdim, dünya,*

*biri hayat, biri ölüm, iki telli bir çalgı –
kendini çalgısının arkasında saklayan
bir Büyük Besteci'nin elinde.”*

3 Ağustos 2011

II

*caz iyi gider, a ruhum,
a kuzum, a beyaz fare,
unutma bunu, unutma bunu,
caz iyi gider mezarda!*

*kurtçuklarla, böceklerle,
beyaz farelerle, siyah farelerle,
takır takır dişlerle, tırnaklarla,
çürümüş kemiklerle,
çürümüş fikirlerle,
çürümüş emellerle,
çürümüş emeklerle
caz iyi gider, caz iyi!*

*hem ateş çukurunun dibinde,
hem kevser pınarının başında,
ifritlerle de, meleklerle de,
caz iyi gider, caz iyi!*

*yedi kat yerin altında,
yedi kat göğün üstünde,
aşıkların, ermişlerin katında
caz iyi gider, caz iyi!*

*yürütmek için dağları, tepeleri,
kaldırmak için ayağa ölüleri,
anlatmak için derdini, hüznünü,
aşkını kurda kuşa*

*ve rüzgâra ve yağmura ve toprağa
ve kendine ve Tanrına,
caz iyi gider, caz iyi!
caz iyi gider, caz iyi!*

*sözcüklerden daha iyi,
kavramlardan daha iyi,
kuramlardan daha iyi,
yasalardan daha iyi!*

*hurultulu bir sesle söyle bunu, a ruhum,
a kuzum, a beyaz fare,
genizden geçerken baygınlaşan
hurultulu bir sesle:
caz iyi gider, caz iyi,
caz iyi gider, caz iyi!*

*arada, cehennemden yükselen,
yakıcı, kavurucu ahları,
iniltileri de kat türküne
ve tekrar et, tekrar et,
tekrardan çekinme,*

*caz iyi gider, de, caz iyi,
caz iyi gider, caz iyi,
caz iyi gider mezarda!*

6 Mayıs 2011

III

*kederini bile, bu kitapta, bu boyalı bahçede,
a ruhum, a kuzum, a beyaz fare,
kederini bile yürek dolusu
yürek dolusu dert gibi değil,
dert gibi değil, değil de,*

*iki avuç dolusu,
avuç dolusu altın gibi,
çil altın gibi paylaşalım,
paylaşalım istiyorsan seninle,
bir blues yak o zaman,*

*bir blues yak, Ma Rainey'in bluesları gibi!
Sirius yıldızı kadar uzak,
kendi yüreğinin vuruşları kadar da
yakın ve sıcak
bir blues yak, bir blues!*

*bir bluesla boşalt içindikileri,
içindeki közleri, alevleri,
bir bluesla, Bessie Smith gibi, Lee Hooker gibi,
bir bluesla dağıt öykündeki sisleri, dumanları
ve göster ardındaki yıkıntıları bize!*

*bir blues ki, acı nedir; öğretsin,
keder nedir öğretsin dinleyenlere,
aşk nedir; ölüm nedir
ve ölümün ötesi...
öğretsin bilmeyenlere!*

*yahut unuttursun hepsini, hepsini bir süreliğine,
Charley Patton'ın bluesları gibi,
Lead Belly'nin bluesları gibi,
Mudy Waters'inkiler gibi,
Blind Lemon'inkiler gibi...*

4 Ocak 2011

KISA TARİHİ BLUESUN

NEW ORLEANS'TA, SOKAKTA

New Orleans'ta, sokakta,
Adı Maria olan
Eski bir yosma,
Eski bir yosma,

Yaşlı bir ana,
Yaşlı bir ana,
Oturmuş kaldırım taşına,
Kaldırım taşına,

Kodeste kendini asan,
Kodeste kendini asan
Oğlu Jesus için,
Oğlu Jesus için,

Mississippi sularının
Çağılısını andıran
Yürek dağlayan,
Yürek dağlayan

Ağıtlar yakıyor,
Blueslar yakıyor
Sabahtan akřama kadar
Sabahtan akřama...

Oğlu Jesus için,
Kodeste kendini asan
Kodeste kendini
Sabahtan akřama kadar,

Sabahtan akřama,
Sabahtan akřama,
Sabahtan akřama
Kendini asan.

23 Nisan 2010

BOOGIE-WOOGIE

Yasalara göre kölelikten kurtulduk
Kurtulmasına, ama
Dikenli tellere dikkat, Edi,
Gözle görülmeyen
Dikenli tellere dikkat!

Tek elle iki nota
Basman gerekiyor, Edi!

Dikenli tellere dikkat,
Beyaz adamın gizli
Üstünlük duygusuna, Edi,
Beyaz adamın korkularına,
Beyaz adamın sinir uçlarına!

Tek elle üç nota
Basman gerekiyor, Edi!

Kölelik bitti, bitmesine, ama
Dikenli tellerle sarılıyız, dedim ya, Edi,
Beyaz adamın sinir lifleri bunlar,
Beyaz adamın fobileri,
Amerika'yı ağ gibi saran...

Tek elle dört nota
Basman gerekiyor, Edi!

Beyaz adamın sinir telleri bunlar,
Amerika'nın bilinç altına gerilmiş,
Amerikan hayatına gerilmiş
Amerikan rüyasına gerilmiş
Görünmez dikenli teller...

Tek elle beş nota
Basman gerekiyor, Edi!

Altından geçmek için dikenli tellerin
Ve hakkını vermek için
Sazın, sözün ve cazın
Bir beyazdan çok şey
Yapmak gerekiyor, Edi!

Tek kanatla uçman
Ve dumansız yanman, Edi,
Dumansız yanman!

23 Nisan 2010

KISA TARİHİ BLUESUN

Yük katarında, pamuk balyaları arasında,
İki siyah yolcudan biri,
“Bak anlatayım, Sam, diyor, ötekine,
Bak anlatayım sana:

Daha beş yaşındayken ben,
Beni çiftlikte alıkoyup
Anamı sattılar kırk dolara
Kırk mil ötedeki bir başka çiftliğe,
Bir başka beyaza...

Kırk dolar iyi para ama, Sam,
Kırk dolar iyi para!

Şimdi düşünüyorum da, iyi ki de sattılar,
İyi ki de sattılar! - Bu sayede
İki sene içinde
En az on yaş büyüdü kafam,
En az on yaş büyüdü ruhum,
Öfkem ve tutkum...

Ve ben bir süre sonra, sığdıramaz oldum,
Sığdıramaz oldum, sanırım, bu sebeple,
İçimde büyüyüp, büyüyüp taşan
Ve içimi yakan şeyleri,
Köle doğan, köle ölecek olan
Bir siyah veledin hikâyesine.

Ve yedi yaşında kaçtım çiftlikten,
Düşünebiliyor musun, Sam, yedi yaşında
Kaçtım ve sığındım,
İki çiftlik arasında, dağ bayır
Yeri göğü kaplayan komşu ormana.

İlk günler ne ormandan çıkmanın
Yolunu bulabildim,
Ne de ulaşmanın, komşu çiftliğe.
Sonraki günlerdeyse, alıştım yavaş yavaş
Ormana da, ormanda yaşayanlara da.

Doğanın öteki piçleri, öksüzleri,
Öteki kaçık ve serseri ruhları,
Rakunlar, sincaplar, köstebekler arasında,
Onlar gibi yalnız, yaban,
Onlar gibi başına buyruk
Ve canlı kalmayı öğrendim, Sam.

Öfkenin ve tutkunun korkuyu örtmeye;
Dişlerimin, tırnaklarımın da kentte,
İnsanların içinde tutunmaya yetesiye
Güçlendiğini hissedince de,
Tuttum yolunu, kentin.

Yolda, öyle bağırarak, çağırarak,
Öyle haykırmak geldi ki içimden,
Taşlarla, ağaçlarla, bulutlarla
Öyle uzun uzun konuşmak, konuşmak,
Ağlaşmak, gülüşmek
Ve rüzgârın uğultusu, ağaçların hışırtısı,
Derelerin çağlıtıyla eşleştirip sesimi
Öyle türküler tutturmak
Geldi ki içimden,
Kendimi tutamadım, Sam,
Kendimi o gün bugün
Bir daha hiç tutamadım,
Tutmak da istemedim.

Elli yıldır uzayıp gidiyor yol
Ve ben, doğaçlama blueslar çığırarak
Tepmeye devam ediyorum yolu,
Gördüğün gibi böyle yalnız,
Böyle yarı aç, yarı tok,
Yük vagonlarıyla
Yahut yayan...

Ama her zaman sırtımda
Ya da başımın altında
Kaya gibi sert
Ve bir blues kadar yalın, çıplak
Zencinin kaderiyle.”

21 Nisan 2010

PAMUK TARLALARINDA

Pamuk tarlalarında
Ürün toplayan zenciler
Uzun, upuzun, acıklı mı acıklı
Blueslar söylüyorlar.

Çürük küspe rakısı
Ve toprak kokusunun verdiği
Bu sarhoşluk da olmasa,
Nasıl dayanır insan

Bunca kedere, bunca öfkeye!
Ve kederi de, öfkeyi de
Yaşamın tadına dönüştüren,
Zencinin kanına karıştıran

Bu yakıcı ezgiye,
Bu tutuşturan ritme,
Bunca yaşama isteğine,
Bunca acılı güzelliğe!

21 Nisan 2010

BİR HORUZ ÇALDIM ÇİFTLİKTEN

bir horoz çaldım, bir horoz
dövüşken mi dövüşken,
bay John'un çiftliğinden,
bay John'un kümesinden.

gündüz dövüştürdüm onu pazarda
akşam karnımızı doyurduk
biz on zenci, on zenci
horozla tıka basa.

ama hınzır sabahı beklemedi,
hemen o gece rüyamda
göğsüme çöküverdi
ve döktürdü hikâyesini!

“sorma, Sam, dedi, sorma,
başına neler geldi,
bi bilsen, neler geldi,
şaşar kalırsın dinlesen!